

Manuscriptum
Pertinet in archivium
conventus L.P.
Capucinorum sub num. 5.

PROCESSIO ŁOCOPOLITANA ŠKOFJELOSKI PASIJON

Uprizorjen že na Veliki petek 1713?

Kaj pravijo pisma?

?

RAZSTAVA PROCESSIO LOCOPOLITANA

Razstavo *Processio locopolitana – uprizorjena že na veliki petek 1713? Kaj pravijo pisma?* sem v mesecu marcu 2011 pripravila z namenom, da škofjeloško in širšo javnost opozorim na bogato tradicijo uprizarjanja pasijonskih iger na slovenskih tleh, predvsem pa v Škofji Loki. Želela sem opozoriti tudi na dejstvo, da je čas izvajanja procesije že definiran v samem besedilu avtorja p. Marušiča in tega ni moč prestavljati v poletni čas.

Kapucinski samostan v Škofji Loki v svojih arhivskih depojih hrani marsikaj. Poleg najbolj znanega kodeksa p. Romualda Marušiča – Škofjeloški pasijon se nahaja v arhivski zbirki tudi mapa z različnimi pismi, ki se nanašajo na izvedbo pasijona, ali pa so zgolj povabilo na udeležbo. Ta pisma in kodeks je leta 2008 dr. Matija Ogrin s sodelavci iz SAZU-ja Ljubljana presnel v fototehniko in se lotil obširne študije. Še enkrat je dodobra pregledal samo vezavo kodeksa, glavno besedilo, opombe, jezik in stil pisanja – koliko rok je pravzaprav pisalo kodeks? Strokovna sodelavka dr. Monika Deželak Tavčar pa se je lotila prevoda pisem in drugih dodatkov iz mape. Nastala je celovita študija in rezultati analize so bili presenetljivi tako za njiju kot za kapucina dr. Metoda Benedika, znanega cerkvenega zgodovinarja, ki je bil dolga leta gvardijan v Loškem samostanu in je velik poznavalec in promotor Škofjeloškega pasijona.

Svoje izsledke je dr. Matija Ogrin objavil v znanstvenokritični izdaji *Oče Romuald Škofjeloški pasijon*, ki je izšla leta 2009 v sodelovanju Celjske Mohorjeve družbe in SAZU-ja Ljubljana. Knjiga vsebuje fotoposnetke kodeksa in pisem, njihov diplomatični in kritični prepis, skupaj s prevodi in celovito študijo. Delo je obsežno, kar 431 str. Tisti, ki jim je ljubše in priročneje, si lahko isto vsebino ogledajo in preberejo na spletni strani: <http://nl.ijs.si/e-zrc/sp/index-sl.html>

Meni kot laiku je bilo jasno, da bo to izjemno delo ostalo precej neopaženo, razen v ozkih strokovnih krogih. Zaradi izjemnosti ugotovitev pa sem želela, da škofjeloška in tudi širša slovenska javnost vendarle izve za »rezultate« in se zave zgodovinske izjemnosti tako kodeksa kot tudi pisem.

Pripravila sem vsebino za devet panojev, likovno pa jih je oblikovala ga. Nives Lunder iz Studia Grad, kjer so tudi izpeljali celotno izdelavo. Panoji so dimenzij 70 x 100 cm in so barvno tiskani na tekstil. Opremljeni so z letvicami in dvema sponkama za obešanje.

Pano vsebuje fotoposnetek obravnavane teme, kritični prepis besedila s poudarjenimi fragmenti, ki imajo posebno sporočilno vrednost in moj kratki komentar.

*Pano 1***Processio locopolitana – uprizorjena že na veliki petek 1713?
Kaj pravijo pisma?***Pano 2***Škofjeloški pasijon – V vednost prihodnji dobi o procesiji na veliki petek**

Kronogram na panoju izpričuje, da so se priprave za procesijo začele 3. marca 1721. V nadaljevanju lahko beremo, da je prireditev procesije loškim kapucinom dovolil »oče *provincial Krištof iz Gradca s soglasjem častitega definitorija na naslednjem kapitlju v Celovcu*«. . Na veliki petek, 11. aprila 1721, pa je »*procesijo na ukaz imenovanega častitega očeta provinciala s svojim trdom in prizadevnostjo iz temeljev postavil oče Romuald iz Štandreža, zdajšni redni pridigar*«... Kapitelj je zasedal 23. maja 1721, poldrugi mesec po procesiji. V skladu z redovno disciplino *si ni mogoče predstavljati, da bi loški kapucini postavili provinciala pred izvršeno dejstvo* in nato od njega in kapitlja *prejeli dovoljenje za že izvedeno procesijo*. Iz navideznega neskladja lahko sklepamo, da so v Škofji Loki že pred tem prirejali pasijonsko procesijo in *je provincijsko vodstvo na kapitlju zgolj potrdilo že utečeno prakso* ...

Iz tega uvodnega teksta je dr. Ogrin odkril tudi sledeče: zgornji naslovni folij 2r z letnico 1721, po katerem so doslej vedno datirali Pasijon, je bil napisan z roko A ločeno od glavnega besedila po omenjeni letnici in je bil v kodeks prilepljen šele ob vezavi. Treba je namreč vedeti, da je besedilo pasijona pisalo in dopolnjevalo kar šest rok v različnih letih od 1725 do 1745. Celotno gradivo pa je bilo zvezano v sedanji kodeks okrog leta 1730.

*Pano 3***Škofjeloški pasijon – Pred procesijo je treba vedeti – navodila p. Romualda**

Roka B je napisala glavni del *Škofjeloškega pasijona*, ff. 3r do 40v. Po vsej verjetnosti je to prav roka p. Romualda Štandreškega.

V rokopisu pasijona zapisana navodila z naslovom »*Pred procesijo je treba vedeti*«, ki naj se jih drži voditelj procesije, jasno dajo vedeti, *da je prvotno besedilo pasijona nastalo najbrž leta 1713*. V naslednjih izvedbah procesije je bilo večkrat preskušeno, prečiščeno in uporabljeno. V tej obliki, kot ga poznamo danes, pa je bilo kaligrafsko napisano med leti 1725 in 1728, v času »*častitega gospoda očeta Gottharda iz Gradca, zdajšnega provinciala* ...« – to lahko razberemo iz točke: Sedmič.

Foliji 3r do 4v so se mi zdeli pomembni in nenavadni s kopico podatkov, ki javnosti niso toliko znani, so pa jasno determinirane »pravice in dolžnosti« organizatorja, voditelja procesije in način informiranja javnosti. Žal je zaradi pomanjkanja denarja predstavljen samo prvi del.

Pano 4

Bratovščina sv. Rešnjega telesa – Knjižica pravil

S katoliško prenovo so se v 17. stoletju razživele laiške bratovščine in poslej dajale svojevrsten pečat slovenski ljudski vernosti. V *Škofji Loki se pri sv. Jakobu leta 1634 ustanovi bratovščina sv. Rešnjega telesa*, v *Stari Loki pa 1655 bratovščina Svetega rožnega venca*. Združevali sta veliko članov obeh spolov. Bratovščina sv. Rešnjega telesa je izdala svojo knjižico pravil *Lagkherisches Himmel Brod – Loški nebeški kruh*. Tretji ponatis iz leta 1713 v uvodu razlaga nastanek in pomen bratovščine. V pravilih je poleg drugih pobožnosti, ki naj jih opravljajo člani bratovščine, posebej poudarjeno njihovo sodelovanje pri procesijah.

V uvodnem besedilu ŠP se tako lahko razbere, da je ustanoviteljica in ohranjevalka Škofjeloške procesije Bratovščina sv. Rešnjega telesa, katere predstojnik je bil v letih 1713–1727 loški glavar baron Antonu Egkher in je imel nalogo, da pride v času, ko se bliža postni čas, prosit v kapucinski samostan za voditelja procesije.

Pano 5, 6

Pismo neznanega voditelja loške procesije iz leta 1713

Najstarejše ohranjeno pričevanje o prirejanju pasijonskih procesij v Škofji Loki je pismo (nam neznanega) voditelja procesije iz leta 1713, ki sicer ni datirano, vendar se iz navedenih okoliščin da izluščiti letnico nastanka. Pismo pravi: »... višji predstojniki obeh bratovščin so sklenili, da se v Škofji Loki vsako leto na veliki petek ob štirih popoldne, če bo Bogu všeč in bo nebo naklonjeno, pripravi procesijo v čast Gospodovega trpljenja z namenom, da bi ublažili božjo jezo, da bi odvrnili kazni za naše grehe, ter da bi usmiljeni Bog mesto in vso okolico obvaroval pred kugo, lakoto in vojno, kakor ga je ohranjal toliko let, in da bi ga ohranjal še naprej, **zlasti to leto, ko se sliši o ljudskih uporih in vojnih grožnjah.**« Prav v **letu 1713** je bil veliki tolminski punt, ki je pretresal celotno Posočje in Goriško s širokim zaledjem. Odmeval je tudi v nemirih na loškem ozemlju, saj so se podložniki zaradi hudih obremenitev in nepravilnosti večkrat pritožili.

Pismo vsebuje tudi prva dva znana seznama razdelitve vlog oz. podob na mesto in okoliške vasi. V osrednjem delu pisma je seznam s petnajstimi podobami, na hrbtni strani pa s šestnajstimi podobami nastopajočih.

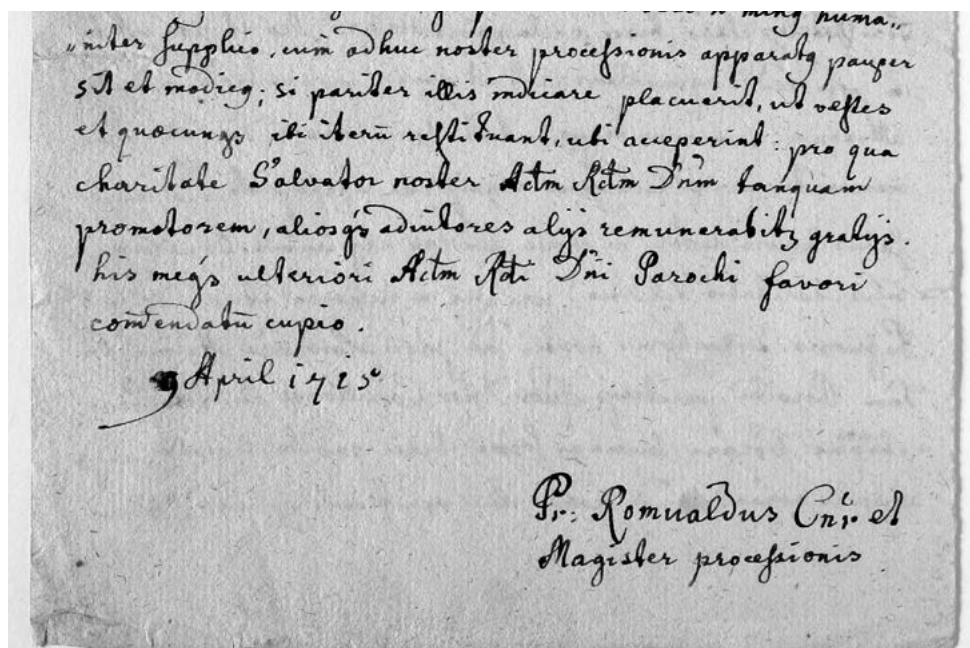
Glede na dikcijo v pismu: »*Tisti pa, ki želijo nastopiti pri konjenici Turkov ali mrličev ali priti v železnih oklepih s konji, naj se pravočasno zglasijo na običajnem kraju procesije*«, kaže na to, da je bila procesija v Loki že ustaljena navada.

Pano 7

Povabilno pismo patra Romualda iz leta 1715

Kdo je bil prvi »magister processionis«, ni znano, v letu 1715 pa jo je, še vedno »revno in skromno«, vodil p. Romuald, ki v svojem povabilnem pismu (*edino datirano – 9. april 1715*) zapiše: »*vabim k svoji procesiji*«, kar namiguje na vsaj delno Romualdovo avtorstvo te procesije in posredno na to, da so skrb za izvedbo pasijonske procesije na véliki petek že takrat prevzeli loški kapucini.

Po vsej verjetnosti sta ob prihodu p. Romualda (Lovrenca Marušiča) v Loko leta 1714 krožila dva scenarija procesije, ki ju je pater kasneje združil in »nekoliko predelal« in pripravil »*svojo*«, ki pa je bila še vedno *revna in preprosta* v opremi ... Vendar so to že bili zametki velikega Škofjeloškega pasijona, ki ga je Marušič oblikoval in spisal kasneje v letih bivanja v Škofji Loki.

*Pano 8***Povabilno pismo p. Zenona iz Metlike
Pismo neznanega voditelja loške procesije**

Pismo p. Zenona ima njegov podpis in datum (6. april), ki pa je žal brez letnice. Kdaj točno je nastalo pismo, so ugibanja glede na datum. Pismo je po vsej verjetnosti nastalo v letih 1748 do 1754. Ker je moralo biti povabilno pismo oddano vsaj štirinajst dni pred veliko nočjo oz. velikim petkom, se kot možno leto nastanka ponuja leto 1753, saj je bila tega leta velika noč 22. aprila.

Nastanek drugega pisma se glede na besedilo »... *po hvalevredni navadi že pred več kot štiridesetimi leti vpeljano, da se v tem loškem mestu na sveti dan velikega petka vsako leto v podobah prikazujejo skrivnosti Gospodovega trpljenja*«... postavi v leta med 1753 in 1761.

*Pano 9***Pismo provinciala Jožefa o sklepih definitorija v Beljaku z dne 30. avg. 1765**

V pismu so navedene zahteve definitorija, ki so bile sprejete glede na poslane pritožbe, da se uprizarjanje procesije spremeni in se jo skrči. Prikazujejo naj se samo skrivnosti Kristusovega trpljenja.

Pano zaključim z letom 1768. V tem času v goriški nadškofiji, kamor je spadala tudi Škofja Loka, nadškof Karl Mihael Attems izvaja temeljito reformo cerkvenega in verskega življenja; med drugim odpravi ali preoblikuje številne ljudske pobožnosti, ki po njegovi presoji ne ustrezajo več sodobnim tokovom v Cerkvi. Ta plat Attemsove dejavnosti se ujema z reformami Marije Terezije, ki v razsvetlenskem duhu posega tudi na področje cerkvenega življenja. Samostanska kronika za leto 1768 piše naslednje: »*Procesijo, ki na veliki petek predstavlja Gospodovo trpljenje in so jo uvedli leta 1721, je v tem letu, potem ko je bilo zanj že vse pripravljeno, proti koncu postnega časa prepovedal in odpravil prevzvišeni in prečastiti nadškof goriški*«.

Kasneje so se razstavi priključili še trije veliki panoji s posnetki procesije iz leta 2009, last Muzejskega društva Škofja Loka.

Na povabilo Muzeja Ribnica sem z združeno razstavo gostovala od 8. marca do 8. aprila 2012 v Rokodelskem centru Ribnica, ker sem imela ob odprtju tudi uvodno predavanje.